

Під впливом внутрішніх факторів у 2010 році прогнозується зниження чистого прибутку на 4,51 % відносно його прогнозованого значення в 2009 році або ж на 10 % відносно показника 2008 року.

Прогнозування факторів зовнішнього середовища, які за значенням коефіцієнтів кореляції мають суттєвий вплив на прибуток, на 2010 рік проведемо за допомогою функції "ТЕНДЕНЦІЯ" пакета MS Excel. Ця функція за методом найменших квадратів апроксимує значення факторів прямою лінією та повертає значення фактора на прогнозований період. Прогнозування впливу відібраних зовнішніх факторів на зміну чистого прибутку підприємства в 2010 році зображено у таблиці 6.

Таблиця 6

Прогнозування зміни чистого прибутку під впливом зміни зовнішніх факторів у 2010 р.

Фактор	Прогнозоване значення фактора в 2009 р.	Прогнозоване значення фактора у 2010 р.	Відхилення $/X_{n10}-X_{n09}/$	Зміна чистого прибутку під впливом факторів	
				+/-	%
X_1	0,0661	0,0618	-0,0043	-14171,81	-1,94
X_2	0,2461	0,175977	-0,0701	-13905,62	-1,90
X_5	77,5436	67,7787	-9,7649	-7665,80	-1,05
Загальна зміна чистого прибутку				-35743,22	-4,88

Таким чином, в 2010 році прогнозується зменшення чистого прибутку на 4,88 % відносно прогнозованого показника 2009 року під впливом зменшення частки підприємства в загальному обсязі переробки, зменшення поставок нафти та зменшення імпорту сирої нафти.

Висновки. Результати кореляційно-регресійного аналізу підтвердили суб'єктивні оцінки експертів щодо визначення основних ризикоутворюючих факторів впливу на результативний показник діяльності підприємства. Найсуттєвіший вплив на чистий прибуток ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" мають такі фактори: за безпеченість підприємства сировиною, втрати від переробки нафти, рівень інвестування, наявність власних фінансових ресурсів, ступінь зношеності основних фондів підприємства, частка підприємства на ринку, імпорт сирої нафти тощо. Зауважимо, що результати факторного аналізу чистого прибутку ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" можуть служити вихідною інформаційною базою щодо прийняття управлінських рішень та розробки напрямків ефективної діяльності підприємства на основі вивчення та врахування основних факторів ризику.

Література

1. Офіційний сайт Держкомстату: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Глівенко С.В. Економічне прогнозування. Навч. посібник / С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліженко – Суми: Університетська книга, 2001. – 207 с.
3. Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: Инфра-М, 1998. – 224 с.
4. Лук'янова В.В. Економічний ризик. Навч. посібник / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К.: Академ-видав, 2007. – 462 с.
5. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання. Навч. посібник / Л.І. Донець. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 312 с.

УДК 336.221.4

О. Р. САЄНКО

Запорізький національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Проаналізовано податкові системи інших країн світу в сучасних умовах економічного розвитку. Розкриті закономірності встановлення рівня оподаткування й вибору співвідношення різних податків і податкових платежів у податковій структурі зарубіжних країн.

The analysis of tax systems of other countries in the current conditions of economic development is conducted. The consistent patterns of establishing the level of assessment and selection ratio of various tax and tax payments in the tax structure of foreign countries are uncovered.

Постановка проблеми. Ефективність податкової системи визначається тим, наскільки цілеспрямовано вона вирішує комплекс завдань, пов'язаних з керуванням економікою як системи, розвитком виробництва, підви-

шення життєвого рівня населення. Податкова система повинна успішно вирішувати фінансово-розподільчу функцію. Шляхом оптимального розподілу доходів суб'єктів підприємництва та громадян забезпечується дохідна частина бюджету, достатня для фінансування соціальних процесів та розвитку як України в цілому, так і регіонів. Система оподаткування має бути побудована таким чином, щоб сприяти розвитку виробничої діяльності, посиленню таких стимулів, які б забезпечили розвиток пріоритетних напрямів економічного та соціального розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень. Розгляду теоретичних і практичних проблем оподаткування присвячені роботи таких вчених, як Василюк О.Д., Єфименко Т.І., Лютого І.О., Крисоватого А.І., Соколовської А.М., Федосова В.М. та інших. Значні розбіжності спостерігаються у поглядах вчених-економістів на структуру податкової системи; параметри податкового навантаження на економіку; необхідність диференціації ставок податків; сферу використання податкових пільг, які породжують негативні наслідки в практиці оподаткування. При реформуванні національної податкової системи не в повній мірі враховується досвід функціонування та реформування податкових систем в розвинутих і постсоціалістичних країнах [1].

Постановка завдання. Проведення всебічного дослідження питань, пов'язаних із впливом системи оподаткування на фінансово-економічні процеси у державі на підставі аналізу зарубіжних податкових систем задля удосконалення системи оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні за критерієм моделі податкової політики можна виділити чотири групи країн: 1) високорозвинуті країни Західної Європи із широкими межами податкової експансії; 2) середньорозвинуті західноєвропейські країни та острівні держави – нові члени Економічного й валютного союзу (ЕВС), які розбудовують ліберальні системи оподаткування для мобілізації ринкового саморегулювання; 3) країни Центральної і Східної Європи (ЦСЄ), що активно розвивають фінансові механізми з метою посилення коригуючого впливу держави на транзитивне середовище господарювання; 4) країни ЦСЄ з найвужчими межами податкової експансії [2].

Першу групу формують північноєвропейські держави (Швеція, Данія, Фінляндія), країни ЄС-6 (Бельгія, Франція, Італія, Німеччина, Люксембург, Нідерланди), Австрія й Великобританія. У більшості з них рівень оподаткування в 1945–2005 роках або підвищився, або майже не зазнав змін. Причому можна говорили як про певне розширення меж податкової експансії у Швеції, Данії, Бельгії і Франції, в тому числі у зв'язку з необхідністю згладжування державою негативних наслідків переміщення факторів виробництва територією ЄС, так і про обрання Німеччиною, Люксембургом, Нідерландами й Великобританією стратегії утримання рівня оподаткування на позначці, близькій до середнього рівня перерозподілу ВВП у ЄС у цілому.

Друга група країн включає південноєвропейські держави (Іспанія, Португалія, Греція), Ірландію, Кіпр і Мальту. Відставання в соціально-економічному розвитку від першої групи країн змусило їх реалізовувати євроінтеграційну стратегію шляхом створення максимально сприятливого податкового середовища господарювання як передумови прискорення зростання ВВП. Найбільших успіхів у цьому досягла Ірландія, що дало їй змогу далі знижувати рівень оподаткування (відмежованість від континентальної Європи уберігає її від негативної дії переміщення факторів виробництва). Іспанії, Португалії і Греції не вдалося повторити успіх ірландської ліберальної податкової реформи, що змусило їх збільшити коригуючий вплив держави на соціально-економічні процеси (підвищити рівень перерозподілу ВВП). У ХХІ ст. економіки цих країн розвиваються динамічніше, ніж у ЄС-15 в цілому. Кіпру й Мальті довелося досить радикально трансформувати економічну й податкову системи під впливом інтеграції. Їхнє оподаткування уже запозичив чимало західноєвропейських рис.

Третю групу країн утворюють постсоціалістичні держави з доволі високим рівнем соціально-економічного розвитку – Словенія, Угорщина, Чехія, Польща, а також Болгарія. Перші чотири країни швидко досягли зростання ВВП на основі ринкового трансформування економіки й соціальної сфери, завдяки чому в цілому ефективно запровадили західноєвропейські форми оподаткування. Щоправда, в 1995–2005 роках Словенія, Угорщина й Чехія обрали стратегію встановлення досить широких меж податкової експансії для згладжування державою ще наявних транзитивних диспропорцій господарювання, а Польща останнім часом намагається змістити баланс між ринковим саморегулюванням і фінансовою діяльністю держави на користь першого. Болгарія, припустившись багатьох помилок на початковому етапі ринкової трансформації, сьогодні прагне наздогнати “четвірку” допомогою доповнення податкового інструментарію сприяння активізації підприємництва інтенсивнішим, ніж у Польщі, фінансовим втручанням держави в соціально-економічні процеси.

Четверта група країн включає Естонію, Латвію, Литву, Словаччину й Румунію. Країни Балтії, які успадкували від СРСР неефективні економіки) й систему державного управління, взяли курс на ринкове саморегулювання в умовах встановлення доволі вузьких меж експансії оподаткування. Рішення про обмеження коригування державою транзитивних диспропорцій господарювання, зменшивши рівень перерозподілу ВВП за 10 років на 10.3 відсоткового пункту, прийняла також країна з вищим, ніж у Польщі, рівнем соціально-економічного розвитку – Словаччина. Найменш економічно розвинута серед нових учасниць ЄС Румунія вдалася до ліберальних податкових реформ, сподіваючись на швидке подолання такого відставання. Водночас тривале зволікання із системними трансформаціями, які можливі лише за доволі вагомого розширення податкової експансії, загрожуватиме їм (особливо країнам Балтії та Румунії) сповільненням соціально-економічного розвитку в перспективі [2].

У податковій структурі зарубіжних країн особливу увагу привертає те, що частка непрямих податків у загальному обсязі податкових надходжень має широкий діапазон коливання. Податок на додану вартість, який відноситься до непрямих податків, є формою вилучення до бюджету частини доданої вартості, що створюється на всіх стадіях виробництва і визначається як різниця між вартістю реалізованих товарів, робіт, послуг і вар-

тістю матеріальних витрат, віднесених на витрати виробництва і обігу. Крім всіх європейських країн, зокрема в Україні, він функціонує в Латинській Америці, Туреччині, Індонезії. У США і Канаді застосовується близький по методу стягування до ПДВ податок з продажів.

Поширення податку на додану вартість можна вважати найбільш важливою подією податкової політики в 1970–1980-х роках. Історія не знає іншого прикладу, коли податок так швидко перейшов би з області теорії в практику і зайняв серед податків на споживання домінуюче положення в бюджеті більшості країн світу. В даній частині ПДВ є найважливішою складовою частиною податкових систем 42 держав, зокрема 17 європейських країн-членів ЄС та України. На частку цього податку припадає в середньому 13,8 % податкових надходжень бюджетів країн і 5,5 % ВВП [1].

Виходячи з економічних міркувань, багато країн встановлюють декілька ставок податку: знижену, стандартну і підвищену. Крім того, ставки податку на додану вартість по країнах відрізняються не лише за рівнем, але і за кількістю. Знижені ставки (2–10 %) застосовуються до продовольчих товарів, медичних і інших соціально значущих товарів і послуг; стандартні (основні) ставки (12–23 %) – до промислових і інших товарів і послуг, і підвищені ставки (понад 25 %) – до предметів розкоші. Країни ЄС намагаються домовитися про введення єдиної ставки ПДВ на рівні близько 15 %. Кількість ставок податку різна: у Великобританії і ФРН – дві; у Франції – три; у Італії – чотири, в Україні – дві (0,2 %). В країнах ЄС та в Україні нульова ставка встановлена на всі експортні товари. Це дає право експортеру на компенсацію податку і дозволяє не включати його в ціну, що значно підвищує конкурентоспроможність товарів. Згідно з правилами Генеральної угоди по торгівлі і тарифам, ПДВ, будучи непрямим податком, підлягає вирахуванню при експорті товарів, тому країни з таким податком отримують певні переваги в зовнішній торгівлі. Для України ПДВ має особове значення: від нього важче відхилитися платнику, в результаті – рідші випадки фінансових порушень; процес стягування ПДВ не спричиняє великих утруднень, що скорочує витрати на дану процедуру.

Персональний податок переважає у структурі оподаткування в Данії, Фінляндії, Швеції, Великобританії та, навпаки, становить найменшу частку в Румунії, Словаччині, Болгарії, Кіпрі. Найбільша частка корпоративного податку в податкових надходженнях спостерігається в Люксембурзі, Кіпрі, Чехії, Мальті, а найменша – у Франції, Естонії, Угорщині, Німеччині. Майнові податки формують досить вагому частину доходів бюджету в Данії, Великобританії, Ірландії, Кіпрі, Нідерландах. Податок на прибуток у всіх країнах має двояке значення: фіскальне і регулююче. По-перше, податок є важливим прибутковим джерелом бюджету. У розвинених країнах світу його надходження складають близько 10 % всіх доходів державного бюджету. По-друге, податок на прибуток грає роль економічного інструменту регулювання економіки. Поки що в Україні податок на прибуток господарюючих суб'єктів слабо виконує регулюючу функцію через нестійку економічну ситуацію в країні, слабкість бази оподаткування [1].

Це дає змогу зробити наступні висновки. По-перше, максимальні перерозподільні можливості закладаються в персональне оподаткування високорозвинутих країн зі значним рівнем перерозподілу ВВП, а мінімальні – в оподаткування доходів населення менш економічно розвинутих держав. По-друге, найбільша частка корпоративного податку в податковій структурі спостерігається у країнах із порівняно низьким рівнем оподаткування, найменша – характерна для країн із широкими межами податкового навантаження. По-третє, деякі країни дотримуються закріпленого на початку ринкових трансформацій фіскального спрямування корпоративного податку, а інші – дещо змістили фіскальний акцент із оподаткування прибутку на пряме оподаткування доходів населення. По-четверте, фіскальна роль майнового оподаткування залежить від податкових традицій та рівня економічного розвитку (якості бази оподаткування) у країнах [2].

Серед бюджетних проблем України до найгостріших належить проблема формування доходів місцевих бюджетів, у першу чергу, за рахунок власних джерел. В Україні податкові доходи місцевих бюджетів знизилися з 12,5 % ВВП у 1998 р. до 5,6 % – у 2007–2008 р. і 6,1 % – у 2006 р. Податкові доходи місцевих бюджетів знижувалися не тільки в нашій державі, але й в інших постсоціалістичних країнах Європи – зокрема, у Литві, Латвії, Естонії та Польщі. Отже, останнім часом за рівнем податкових доходів місцевих бюджетів Україна, разом з Румунією (6,1 % ВВП) і Чехією (5,5 % ВВП), посідає перші позиції серед постсоціалістичних країн Європи. Україна входить до трійки лідерів і за часткою місцевих бюджетів у загальній сумі податкових доходів держави (включаючи внески з обов'язкового соціального страхування).

Важливою особливістю постсоціалістичних країн є низька частка у загальній сумі доходів місцевих бюджетів тих податків, по яких місцеві органи влади можуть встановлювати ставки або надавати пільги. Так, якщо в Україні – 44,2 %, у Польщі – 38,6 %.

Необхідно також підкреслити, що в останнє десятиріччя частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів у багатьох розвинутих країнах залишалася досить стабільною, але їх податкова автономія розширювалася. В Іспанії у 2007 р. частка податкових доходів місцевих бюджетів зросла порівняно з 2000 р. на 13,3 процентного пункту, при одночасному збільшенні частки податків, по яких місцеві органи влади мають повну або часткову свободу. У Норвегії місцева влада здобула майже повну самостійність по податку з доходів фізичних осіб. Правда, необхідно брати до уваги і той факт, що на підвищення рівня податкової самостійності місцевих органів влади вплинули не тільки законодавче розширення їх податкових повноважень (як, наприклад, в Іспанії), але й економічні причини та особливості податкового законодавства (щодо податків, які формують місцеві бюджети). Відомо, що різні податки по-різному реагують на кон'юнктурні коливання та структурні зміни в економіці. Так, податок на прибуток підприємств швидше реагує на економічний спад, ніж податок з доходів фізичних осіб [3]. Важливим недоліком існуючої системи формування місцевих бюджетів України є відсутність у розпорядженні

місцевих органів влади високодоходного податку (що може забезпечувати достатньо високий рівень доходів), стягнення якого достатньою мірою гарантувало б дотримання принципу еквівалентності, тим самим встановлюючи взаємозв'язок між жителями адміністративно-територіальних одиниць і відповідними місцевими бюджетами, а також між органами місцевого самоврядування та їх виборцями. У європейських країнах таким податком є або податок з доходів фізичних осіб (по якому може встановлюватися додаткова місцева ставка), або податок на нерухомість, ставки яких у багатьох випадках (найчастіше) визначаються місцевою владою.

Ще одним фактором, який гальмує розвиток податкових структур у зарубіжних країнах є різні рівні тінізації їх економічних відносин. Адже чим більший тінювий сектор, тим помітніше офіційний рівень перерозподілу ВВП відхиляється від фактичного податкового навантаження на економіку. І якщо зважити на те, що найбільшим у Західній Європі обсяг тінізації економіки зафіксовано в Бельгії (28 %), Греції (27 %). Італії (20 %). Іспанії (16 %), то очевидним є відставання їх реального рівня оподаткування від цього показника в Австрії, де сьогодні найменший тінювий сектор (5,8 %).

У зв'язку з цим доводиться активно розвивати податковий інструментарій сприяння детінізації економічних відносин, насамперед певним чином оптимізуючи структуру оподаткування, щоб, усунувши диспропорції в податковому навантаженні на легальну й тінюву економіку, перейти до формування податкової політики за прикладом високорозвинутих країн.

Висновки. Основними напрямками гармонізації оподаткування країн ЄС стануть оптимізація соціальної орієнтованості національних податкових систем та вдосконалення податкових механізмів сприяння активізації науково-технічного прогресу. Ці довгострокові тенденції розвитку європейського оподаткування варто враховувати при розробці фіскальної стратегії втілення євроінтеграційних намірів України.

Література

1. Величко О., Дмитренко І. Іноземний досвід реформування податкової системи // Економіст. – 2000. – № 7–9. – С. 120–123.
2. Фурман І.В. Історичний аспект розвитку податкової політики та можливості модернізації її інституту в Україні // Соціум. Наука. Культура. Економіка. – Вінниця, 2006. – С. 43–59.
3. Шабліста Л.М. Податки як засіб структурної перебудови економіки. – К.: ІЕ НАНУ, 2007. – 258 с.

УДК 338

Н. С. СТЕПАНЮК, З. С. ПЕТРИЧЕНКО

Хмельницький національний університет

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Статтю присвячено проблемам формування оптимальної асортиментної політики роздрібних торговельних підприємств. Визначені поняття асортиментної політики и асортиментної структури. Визначені основні етапи планування асортиментної структури торговельного підприємства.

The article concerns the formation of optimal "product mix" policy of retail business. The notion of "product mix" policy and "product mix" structure are defined. The main stages in planning "product mix" structure of commercial enterprises are determined.

Ринкова орієнтація підприємств роздрібною торгівлі, залежність їх майбутнього від можливостей задоволення споживчого попиту зумовлюють необхідність ретельного вивчення чинників, які сприяють формуванню широкого спектра таких можливостей. Серед таких чинників важливе місце посідає асортиментна політика, яка поряд з місцем розташування і ціновою політикою дозволяє сформувати у споживача певний рівень сприйняття підприємства роздрібною торгівлі.

Вивченню питань формування асортиментної політики, їхнього впливу на майбутній розвиток та конкурентні позиції підприємства роздрібною торгівлі присвячені праці багатьох зарубіжних вчених-економістів, зокрема Н. Каллена, Б. Бермана, Дж. Еванса, М. Саллівана, Д. Едкока, Л. Вейтца, В. Снегірьової, Ф. Панкратова, Г. Серьогіної, О. Бузукової та ін. Проте, існуючі розробки здебільшого носять описовий характер або стосуються організаційно-технічних заходів з формування асортименту. Теоретичні аспекти та методичний інструментарій формування асортиментної політики підприємств роздрібною торгівлі фрагментарно розглядалися вітчизняними вченими А.А. Мазаракі, Н.М. Ушаковою, Л.О. Лігоненко, Л.В. Балабановою А.М. Германчук.

Водночас не дістали належного висвітлення питання системного формування асортиментної політики з урахуванням вимог її ефективності за цільовими критеріями. Недостатньо розроблені та обґрунтовані підходи до формування асортиментної політики підприємств роздрібною торгівлі з урахуванням різних пріоритетів розвитку, потребує подальшої розробки і аргументації відповідний методичний інструментарій.